

ĐAPIĆ DRAGO:

EKONOMSKA KATEGORIJA PRODUKTIVNOSTI RADA
(i njena primjena u privredi — posebno u šumskoj privredi)

Ekonomska kategorija produktivnosti rada kao i kategorije ekonomičnosti i rentabilnosti postaju sve značajnije u našoj ekonomici.

U najnovijem razvoju našeg privrednog sistema ove su ekonomske kategorije naročito došle do izražaja. One postaju sve važnije kategorije za unapređenje naše privrede. U novoj etapi razvoja naše privrede i lični dohodak odnosno zarada proizvođača odnosno lični dohodak proizvođačkih kolektiva treba da se povećava u skladu sa povećanjem produktivnosti rada. — Jasno je da ovaj ekonomski princip treba da bude primijenjen i u granama šumske privrede.

Ekonomska kategorija produktivnosti rada različito se interpretira u privredi pa i u šumskoj privredi Jugoslavije. Radi važnosti primjene ove ekonomske kategorije, a u cilju što bržeg razvoja naše privrede odnosno naših privrednih organizacija, nužno je da se pitanje ove ekonomske kategorije raščisti u prvom redu sa teoretskog odnosno naučnog gledišta. — Stoga će se u ovoj kratkoj raspravi pokušati osvijetliti ovo pitanje sa gledišta marksizma. — Potrebno je izvršiti analizu ove ekonomske kategorije, u prvom redu sa teoretskog gledišta, da bi se ova ekonomska kategorija mogla pravilno tretirati kod primjene i u proizvodnoj praksi šumske privrede.

U kapitalističkoj literaturi pa i u terminologiji međunarodnih edicija Organizacije ujedinjenih nacija¹⁾, ²⁾, ³⁾ produktivnost rada se shvata kao odnos između količine proizvodnje i jednog od faktora proizvodnje. Tako se govori o produktivnosti rada, opreme, energije, finansijskih sredstava, investiranih kapitala, sirovina itd. Odnos između proizvodnje i jednog od faktora proizvodnje naziva se obično u kapitalističkoj literaturi produktivnošću promatranog faktora. Međutim prema pomenutim edicijama Organizacije ujedinjenih nacija najobičnije se upotrebljava za produktivnost rada odnos proizvodnje i količine utrošenog rada u

¹⁾ Međunarodni biro rada: »Kako se meri proizvodnost rada« — Rad — Beograd 1952.

²⁾ OECE (Organisation Européenne de Cooperation Economique) — Terminologie de la productivité 1951.

³⁾ La productivité en France dans les scieries de résineux 1953/54. — Centre d'études et de mesures de productivité — Paris.

toj proizvodnji (misli se utrošenog rada kod te određene proizvodnje — t. j. živog rada).

Prema tome u ovom slučaju proizvodnost rada se promatra kroz odnos količine proizvodnje prema količini rada utrošenog u toj proizvodnji ili prema formuli.

$$P = \frac{Q}{R}$$

Gdje je P = produktivnost rada, Q količina proizvoda u određenoj proizvodnji, R utrošak radnog vremena živog rada u toj proizvodnji.

Često se taj odnos izražava i procentualno:

$$P = \frac{Q}{R} \cdot 100$$

Da bi se izrazila produktivnost u radnik — satima po jedinici proizvodnje uzima se i recipročan odnos tj.:

$$P = \frac{R}{Q} \text{ odnosno procentualno } P = \frac{R}{Q} \cdot 100$$

Jermanski⁴⁾ smatra da navedeni odnosi ne mogu biti izraz produktivnosti rada, nego da mogu samo prikazati uspješnost rada. On pak kao proizvodnost rada (P) uzima odnos količine proizvodnje (Q) prema utrošenoj energiji (E) ili prema formuli

$$P = \frac{Q}{R}$$

odnosno u postotnom obliku $P = \frac{Q}{R} \cdot 100$

Isti autor smatra da se kod mjerenja produktivnosti rada mora voditi računa o optimalnom naprežanju ljudske radne snage. On uzima da je proizvodnost rada to veća što je veća količina proizvodnje po jedinici energije utrošene uz optimalno naprežanje radnika.

Kod izvjesnih statistika uzima se kao proizvodnost rada čak i odnos proizvodnje prema broju zaposlenih. Ovo je svakako grublji način, ali se tu obično upoređuju statistički prosjeci velikih brojeva (statistički podaci za pojedine države, područja svijeta i slično).

U šumskoj privredi Jugoslavije se je u novije vrijeme, tj. tek u socijalističkim uslovima, pokušalo mjerenje produktivnosti rada. To je bilo u početku prvog Petogodišnjeg plana odnosno počevši od 1947. godine, ali su to bila nesistematska mjerenja. Tek od 1953. god. počelo je sistematskije prikupljanje podataka, pa je konačno uvedeno praćenje elemenata proizvodnje u cilju studija produktivnosti rada i to prvo kod pilanske proizvodnje (radi jednostavnijih elemenata) s tim da se sličnim

⁴⁾ O. A. Ermanski: Teoria i praktika racionalizaciji — NKTL — Moskva 1933.

metodom kasnije pređe i na druge djelatnosti šumske privrede — eksploataciju šuma, šumsko-uzgojnu granu a i druge grane prerade drveta⁵⁾,⁶⁾, ⁷⁾). Kod ovog načina primijenjen je metod odnosa količine proizvodnje i količine utrošenog živog rada kod te proizvodnje⁵⁾, ⁶⁾, ⁷⁾), odnosno za praćenje produktivnosti rada primijenjena je već pomenuta formula:

$$P = \frac{Q}{R} \text{ odnosno recipročna } P = \frac{R}{Q}$$

Ovdje R predstavlja količinu živog rada odnosno ovaj način uzima količinu živog rada (izraženo u radnik-satima) po jedinici proizvodnje kao mjerilo produktivnosti rada.

Međutim, ako izvršimo analizu načina mjerenja produktivnosti rada prema naučnom shvatanju odnosno prema ekonomskim shvatanjima marksizma vidjećemo da mjerenje količine samo živog rada nije dovoljno da izrazi pravu produktivnost rada.

Marks u prvoj knjizi »Kapitala« na str. 6, kada obrazlaže pojam proizvodne snage rada, kaže⁸⁾: »... što je veća proizvodna snaga rada to se manje radnog vremena zahtijeva za izradu nekog artikla, to je manja masa rada kristalizirana u njemu, to je manja njegova vrijednost...«. Iz ovoga izlazi da zapravo **uvećana proizvodna snaga rada smanjuje vrijednost robe**, što je i razumljivo jer »... proizvodnu snagu rada određuju razne okolnosti, između ostalog prosječni stupanj vještine radnika, stupanj razvitka nauke i njezine tehničke primjenljivosti, društvena organizacija procesa proizvodnje, opseg i djelotvornost sredstava za proizvodnju i prirodne okolnosti...«

Prema tome, kao što dalje navodi Marks u istoj knjizi⁸⁾ na strani 12., — »... promjena u proizvodnoj snazi rada, koja povećava plodnost rada a time i masu upotrebnih vrijednosti, koje rad daje — smanjuje dakle veličinu vrijednosti ove povećane cjelokupne mase, ako skрати zbroj radnog vremena potrebnog za njeno proizvođenje. Isto tako i obratno. ...«

Iz ovoga slijedi da uvećana proizvodna snaga rada (tj. povećanje produktivnosti) mora pokazati promjenu u vrijednosti proizvoda odnosno smanjenje njihove vrijednosti, a ta se vrijednost pokazuje u ukupnom radu i minulom (opredmećenom) i živom, koji je sadržan u proizvodu. —

To znači ako mjerimo promjenu produktivnosti rada onda moramo uzeti sumu cjelokupnog rada (i minulog i živog), koji je sadržan u proizvodu, da bi mogli vidjeti da li je izvršena izmjena proizvodne snage rada.

⁵⁾ Ing. I. Kopčić »Mjerenje produktivnosti rada na pilanama« Narodni šumar — Sarajevo 1953. br. 11.

⁶⁾ Ing. I. Kopčić — Proizvodnost rada na pilanama NRBiH u 1955. i 1956. god. — Sarajevo — Institut za šumarstvo i drvnu industriju NRBiH — 1957.

⁷⁾ Metodika merenja i praćenja produktivnosti rada na pilanama — Savezni zavod za produktivnost rada — Beograd — 1948.

⁸⁾ K. Marks — Kapital I — Zagreb — 1947. — Kultura.

To se zapravo može još jasnije vidjeti iz Engelsovog dodatka u III. knjizi Kapitala⁹⁾ na strani 224, koji je **dodatak redigiran iz jedne bilješke originalnog Marksovog rukopisa**. Naime, tu se precizno navodi da se kod mjerenja proizvodnosti rada mora uzeti količina cjelokupnog rada (tj. i minulog i živog). — Tu Marks kaže: ... »Vrijednost robe određena je cjelokupnim radnim vremenom, minulim i živim, koje u nju ulazi. Pojačanje proizvodnosti rada sastoji se upravo u tome što se smanjuje udio živog rada, a uvećava udio minulog rada, ali tako da se **smanjuje ukupna suma rada**, koja se nalazi u robi... Ovaj dio vrijednosti koji potječe iz sirovine i pomoćne materije mora se smanjiti s uvećanjem proizvodnosti rada, jer se ova proizvodnost u odnosu na te materije pokazuje baš u tome što im se vrijednost snizila. Nasuprot tome za rastuću proizvodnu snagu rada baš je karakteristično da se veoma jako uvećava stalni dio postojanog kapitala, pa zbog toga i onaj dio njegove vrijednosti, koji se rabaćenjem prenosi na robe. A da bi se neka nova metoda proizvodnje potvrdila kao stvarno uvećanje proizvodnosti mora ona na pojedinačnu robu prenositi, za rabaćenje stalnog kapitala, manji dio dodajne vrijednosti nego što je odbitak onoga dijela vrijednosti, koji se ušteđuje zbog smanjenja živog rada, jednom riječju mora se smanjiti vrijednost robe. Da to ona mora činiti, razumije se samo po sebi čak i onda kada, kao što se dešava u pojedinačnim slučajevima, u obrazovanju vrijednosti robe ulazi osim dodajnog dijela rabaćenja stalnog kapitala i dodajni dio vrijednosti za uvećane ili skuplje sirovine i pomoćne materije. Svi dodaci vrijednosti moraju biti više nego izravnati smanjenjem vrijednosti koja nastaje smanjenjem živog rada...«

Prema tome, zaključuje u nastavku Marks na strani 225 iste (treće) knjige Kapitala⁹⁾: »Na osnovu toga ovo **smanjivanje cjelokupne količine rada** koja ulazi u robu (tj. količina i živog i minulog rada zajedno) izgleda da je **bitna oznaka uvećane proizvodne snage rada**, svedeno pod kakvim se društvenim uslovima proizvodi. — U društvu u kojem proizvođači reguliraju svoju proizvodnju po unaprijed izrađenom planu ((u prvom redu misli na socijalističko društvo!), pa čak i u prostoj robnoj proizvodnji — **proizvodnost rada bezuslovno bi se i mjerila tim mjerilom**. ...«

Iz ovoga jasno izlazi kako bi sa naučnog marksističkog gledišta trebalo mjeriti produktivnost rada.

Znači, mora se uzeti u račun i minuli — opredmećeni i živi rad, što je potpuno i razumljivo, jer faktično uvećana proizvodnost rada mora smanjiti ukupnu količinu rada sadržanu u proizvodu.

Stoga ovakvi načini mjerenja produktivnosti rada, koji se vrše samo po živom radu mogu dati, i u izvjesnim slučajevima daju, takve rezultate koji se ne mogu smatrati mjerilom potpune produktivnosti rada.

Može se npr. kod neke proizvodnje smanjiti količina živog rada, a da se ne smanji ukupna količina rada (živog i opredmećenog) sadržanog u toj proizvodnji odnosno da se i pored smanjenja količine živog rada u stvari ne poveća proizvodnost rada te proizvodnje.

S druge strane u obrnutom slučaju i ako se ne smanjuje živi rad odnosno uz jednaku upotrebu žive radne snage, a uz manje trošenje mate-

⁹⁾ K. Marks — Kapital III — Zagreb — Kultura — 1948.

rijala i sredstava rada može se povećati produktivnost rada, jer se time troši manje cjelokupnog rada kod te proizvodnje. Ovakva povećana produktivnost rada može biti zasluga baš toga živog rada, koji se u ovom slučaju nije smanjio.

Prema tome utrošena količina samo živog rada kod određene proizvodnje ne može pokazivati pravu produktivnost rada te proizvodnje. To je samo pokazatelj, koji daje izvjesnu tendenciju korištenja samo jednog faktora proizvodnje, a ne može biti dokaz povećane ili smanjene proizvodne snage rada odnosno produktivnosti rada kao njenog rezultata kod određene proizvodnje.

Dakle mjerenje produktivnosti izrazom $P = \frac{Q}{R}$, gdje je R živi rad ne vodi računa o ukupnoj količini rada (i živog i minolog — opredmećenog) u određenoj proizvodnji (Q), te prema tome rezultat ne može pokazati potpunu produktivnost rada prema naučnom marksističkom shvatanju proizvodnosti rada. Ovakav način daje indikatore utroška živog rada po jedinici proizvodnje zanemarujući mjerenje utrošene količine opredmećenog rada.

Stoga ovakav način mjerenja, ako se prihvati kao mjerenje promjena u proizvodnoj snazi rada odnosno promjena proizvodnosti rada, može dati u pojedinim vremenskim periodima kod pojedinih privrednih organizacija deformisane rezultate, koji se moraju objašnjavati utjecajem raznih faktora.

Tako npr. u određenom periodu — u sumarnom izvještaju iz XII 1959. godine za NR Bosnu i Hercegovinu¹⁰⁾ — rezultat ovakvog mjerenja pokazuje, da je od 21 pilane, koje režu lišćare, najproduktivnija pilana u Podgrabu, što izlazi kao anomalija obzirom na stanje te pilane u odnosu na druge pilane u NR Bosni i Hercegovini.

Sličan je slučaj sa pilanom Domžale u NR Sloveniji, koja je prema rezultatima ovakvog mjerenja u 1959. (kao prosjek za cijelu godinu) postigla najveću produktivnost od svih pilana Jugoslavije u kojima se je vršilo ovo mjerenje¹¹⁾ ¹²⁾.

Da bi se objasnila izvjesna odstupanja, koja se ne bi mogla pravdati faktičnom većom ili manjom produktivnošću rada kod pojedinih pilana, pomenuta metodologija je kod ovakvog načina mjerenja produktivnosti previdjela¹³⁾ da se vrše analize raznih faktora koji djeluju kod proizvodnje. Među te faktore koji mogu djelovati na rezultat u protivnom smislu ubrajani su npr. bolje korištenje mašina — kapaciteta, rezanje debljih dimenzija trupaca, rezanje kvalitetnije oblovine, otpremanje sirovina bez dorade itd. Isto tako kao faktori koji djeluju na rezultat u negativnom smislu ubrojani su i drugi razni faktori kao: slabije snabdije-

¹⁰⁾ Izvještaj o kretanju produktivnosti na pilanama FNRJ XII 1959. — Zavod za produktivnost rada — Sarajevo.

¹¹⁾ Lj. Droic — Ing. D. Tadić: Produktivnost rada na pilanama Jugoslavije — referat Savjetovanja, Beograd XII 1960.

¹²⁾ Ing. A. Žumer: Rekonstrukcija primarne lesne industrije v LRS — Ljubljana 1960.

¹³⁾ Analize kretanja produktivnosti rada na pilanama FNRJ — Zavod za produktivnost rada — Sarajevo, I i V 1959.

vanje oblovinom, smrznuti trupci, rezanje po specijalnoj narudžbi, povećana obrada otpadaka i dr.

No baš ova potreba, da se vrši posebna analiza raznih faktora da bi se objasnio po neki put neočekivan rezultat, pokazuje također da ovakvo mjerenje samo po živom radu odnosno pomoću već pomenute formule ne može dati potpunu sliku produktivnosti rada. Znači ovdje se mora pribjeći i tekstovnom opisivanju, pored matematskog računanja pomoću pomenutog određenog odnosa. Veliki broj faktora, koji se po ovoj metodologiji opisuju, ne mogu se dovesti u matematsku zakonitost sa formulom $P = \frac{Q}{R}$, gdje R prikazuje količinu živog rada.

Čop i Grgurić, koji su se služili istim metodom¹⁴⁾ primijetili su također da primjena ovog metoda mjerenja produktivnosti samo po živom radu dovodi neki put i do takvih rezultata, koji svrstavaju neke pilane među najproduktivnije i ako se te pilane normalno ne bi mogle svrstati u red naročito produktivnih kao što su npr. pilane sa svega 2 sekundarna stroja — što, kako ovi autori navode, »sasvim dovoljno karakterizira njihov način prerade (LIP Koritnica—Postojna).« Oni su uočili da npr. pilane, koje forsiraju izradu neokrajčene građe, iskazuju (mjereno po ovoj metodi) veću produktivnost nego one koje rade normalno raznovrsne sortimente tj. prema raznim potrebama tržišta. Da bi usavršili isti metod oni su kod mjerenja dali naročitu važnost faktorima, koja se vrsta drveta reže kao i kakav se način piljenja upotrebljava. Koristeći istu metodu oni su kod mjerenja produktivnosti razvrstali pilane u grupe prema vrsti drveta i prema načinu piljenja odnosno i strukturi proizvodnje i unutar tih grupa vršili upoređivanja. No i ako se ovakvim korekcijama smanjuju anomalije, koje su se ranije pojavljivale prilikom upoređivanja pojedinih pilana, ipak se ovim nije izmijenilo ono osnovno. Naime, i nakon pomenutih izmjena za izračunavanje produktivnosti uzima se u račun samo živi rad, što se ne slaže sa marksističkim shvatanjem pojma produktivnosti rada.

Živi rad izražen vrijednosno odnosno cijenovno u odnosu na ostala dva osnovna elementa proizvodnje tj. na predmete rada i na sredstva za rad predstavlja mali dio u proizvodnji prerade drveta (nešto oko 10% cjelokupne cijene koštanja). Stoga izračunavanje utroška samo živog rada po jedinici proizvodnje ne može dati potpunu sliku proizvodnosti **cjelokupnog rada sadržanog u proizvodima prerade drveta**. To može biti samo jedan od indikatora — pokazatelja trošenja elemenata proizvodnje, i to samo jednog elementa proizvodnje koji u ovom slučaju proizvodnje (kod prerade drveta) ima u ukupnom trošenju svih elemenata proizvodnje prilično malu ulogu. Ta uloga živog rada sve je manja u koliko je organski sastav kapitala odnosno organski sastav sredstava određene proizvodnje viši.

Slično mjesto u određivanju produktivnosti rada može se dati i izračunavanju, kako je autor naziva¹⁵⁾ »normalne produktivnosti rada«. Njom se želi¹⁵⁾ ... »da se na svakoj pilani za postojeće uslove utvrdi

¹⁴⁾ Ing. Čop B. i Grgurić S.: Problemi primjene, reprezentativnosti indikatora i daljeg usavršavanja jedinstvene metode mjerenja produktivnosti rada u planinama — Beograd XII 1960.

¹⁵⁾ Dr. I. Kopčić — Normalna produktivnost rada — koreferat po Savjetovanju produktivnosti rada u drv. industriji — Beograd — XII — 1960.

moguće dostignuće u veličini produktivnosti rada. Ovo moguće dostignuće nazvali smo normalna produktivnost rada«. Ta se »normalna produktivnost rada« upoređuje sa izračunatom stvarnom produktivnošću (po pomenu-
tom metodu) i na taj način utvrđuje u konkretnom slučaju koliko je više utrošeno radnika — sati u odnosu na »normalnu produktivnost.« Ukoliko se pravilno izračuna ova »normalna produktivnost rada«, ona se odnosi samo na živi rad. Dakle, upotreba ove kategorije »normalne produktivnosti rada« kreće se u okviru indikatora živog rada, a za ovaj elementat proizvodnje već je rečeno koliku ulogu igra među ukupnim elementima proizvodnje u ovoj grani privrede.

Ustanovljivanje produktivnosti rada, u pravom naučnom smislu riječi, nije jednostavna stvar. Ovo radi toga, jer ona zavisi od mnogo faktora koji su vrlo različni u raznim granama proizvodnje a i u raznim vrstama proizvodnje u istoj grani. Vrlo je teško svoditi na istu oznaku utrošeni minuli (opredmećeni) i živi rad. Ako se služimo naturalnim pokazateljima minulog rada, on je predstavljen u raznim upotrebnim vrijednostima, koje su međusobno različite i koje se ne mogu sabirati. Postoje velike poteškoće da se sredstva za proizvodnju, kao proizvodi minulog rada, predstave vremenom rada, a što je mnogo jednostavnije kod živog rada.

Izražavanje vrijednosnim (cjenovnim) pokazateljima moglo bi se pravilno primijeniti, ako bi cijene bile analogne utrošenom radu. Pošto i kod nas u socijalizmu, u uslovima prelaznog perioda, cijene ne mogu biti uvijek analogne utrošenom radu, računanje vrijednosnim odnosno cjenovnim pokazateljima može da dovede do izvjesnih deformacija kod računanja elemenata potrebnih za ustanovljenje produktivnosti rada. Pojedinačne cijene proizvoda ne moraju biti jednake vrijednosti, a uz to su ponekad i izraz određene ekonomske politike zajednice.

Zajednica priznaje cijene koje važe u tekućem vremenu kao društvene. Cijene bi normalno trebale dobivati funkciju društvene evidencije rada, odnosno funkciju mjere vrijednosti. One bi se, prema tome, morale kretati u istom smjeru kao i njihove vrijednosti. U koliko neke cijene nisu adekvatne, društvo (zajednica) bi trebalo da ih mijenja i da ih dovede u pravilne odnose sa drugim cijenama. Uzimajući tako i promatrajući takve cijene u tekućem vremenu kao društvene cijene (a tekućim cijenama se služimo i kod svih drugih ekonomskih računa) moglo bi se radi praktičnih razloga i računanje produktivnosti rada prilagoditi vrijednosnim odnosno cjenovnim pokazateljima.

Slične poteškoće sa vrijednosnim odnosno cjenovnim pokazateljima pojavljuju se i kod ustanovljenja ekonomičnosti. Poznato je da se ekonomičnost proizvodnje izražava odnosom ukupne količine određene proizvodnje s jedne strane i utrošenih materijala, sredstava za rad i živog rada za tu proizvodnju s druge strane odnosno izraženo formulom:

$$E = \frac{Q}{M + S + R},$$

gdje je E = ekonomičnost, Q = količina određene proizvodnje, M = ma-

terijali, S = utrošena sredstva za rad, R = utrošeni živi rad — za tu proizvodnju.

Ako se analizira i upoređi ova formula ekonomičnosti sa odnosima koji izražavaju pravu produktivnost rada vidi se da i produktivnost i ekonomičnost moraju pokazivati iste rezultate. Naime, ako se na isti način računaju minuli rad, u odnosu kojim se računa produktivnost, kao i materijal i sredstva za rad u izrazu ekonomičnosti, rezultat je potpuno isti.

Isto tako, ako se primijeni i treći princip ekonomike proizvodnje — rentabilnost — da bi se ustanovilo da li se unapređuje proizvodnja, rezultat mora pokazivati isti pravac. Rentabilnost se izražava odnosom čistog rezultata (finansijskog rezultata) proizvodnje prema uloženim odnosno upotrijebljenim sredstvima. Čisti rezultat (finansijski rezultat) a isto-tako i uložena odnosno utrošena sredstva u proizvodnji različito se tretiraju u pojedinim slučajevima. Tako se uzima kao finansijski rezultat nekad višak rada, nekad dobit, dohodak, a ponekad i dijelovi dohotka itd., dok se s druge strane za uložena odnosno utrošena sredstva uzimaju osnovna i obrtna sredstva, cijena koštanja i t. d. Međutim, bilo kojim računom računata rentabilnost mora se kretati u istom pravcu kao i pravilno izračunata produktivnost rada, jer će finansijski rezultat biti uvijek veći što se bolje koriste, odnosno manje troše, uložena, odnosno utrošena, sredstva u proizvodnji.

Prema tome kod ekonomskih analiza proizvodnje, ako se pravilno izvode, račun i tri osnovna principa ekonomike—produktivnost, ekonomičnost i rentabilnost — ne smiju pokazivati različite tendencije, odnosno njihovi rezultati moraju se kretati u istom smjeru.

LA PRODUCTIVITÉ DU TRAVAIL (ET SON APPLICATION DANS L'ÉCONOMIE-PARTICULIÈREMENT DANS L'ÉCONOMIE FORESTIÈRE)

R É S U M É

La productivité du travail c'est une catégorie économique qu'on interprète différemment dans le système capitaliste aussi bien que dans le système socialiste.

Dans ce traité on essaye d'analyser ce problème du point de vue scientifique.

Ordinairement la productivité du travail s'exprime par le rapport de la quantité d'une production au travail dépensé ou par la formule

$$P = \frac{Q}{R}$$

où est P — productivité du travail, Q — la quantité de la production, R — le travail.

Certains auteurs interprètent dans ce rapport R comme le travail «vivant» cela veut dire seulement le travail de la main d'œuvre pendant le temps de la nouvelle production des produits déterminés. — Mais — pour exprimer la vraie productivité du travail il faut dans ce rapport pour R prendre le travail total cela veut dire non seulement le travail «vivant» mais aussi et le travail qui est dépensé dans les moyens de la production engagés dans la production des mêmes produits.

terijali, S = utrošena sredstva za rad, R = utrošeni živi rad — za tu proizvodnju.

Ako se analizira i uporedi ova formula ekonomičnosti sa odnosima koji izražavaju pravu produktivnost rada vidi se da i produktivnost i ekonomičnost moraju pokazivati iste rezultate. Naime, ako se na isti način računaju minuli rad, u odnosu kojim se računa produktivnost, kao i materijal i sredstva za rad u izrazu ekonomičnosti, rezultat je potpuno isti.

Isto tako, ako se primijeni i treći princip ekonomike proizvodnje — rentabilnost — da bi se ustanovilo da li se unapređuje proizvodnja, rezultat mora pokazivati isti pravac. Rentabilnost se izražava odnosom čistog rezultata (finansijskog rezultata) proizvodnje prema uloženim odnosno upotrijebljenim sredstvima. Čisti rezultat (finansijski rezultat) a isto-tako i uložena odnosno utrošena sredstva u proizvodnji različito se tretiraju u pojedinim slučajevima. Tako se uzima kao finansijski rezultat nekad višak rada, nekad dobit, dohodak, a ponekad i dijelovi dohotka itd., dok se s druge strane za uložena odnosno utrošena sredstva uzimaju osnovna i obrtna sredstva, cijena koštanja i t. d. Međutim, bilo kojim računom računata rentabilnost mora se kretati u istom pravcu kao i pravilno izračunata produktivnost rada, jer će finansijski rezultat biti uvijek veći što se bolje koriste, odnosno manje troše, uložena, odnosno utrošena, sredstva u proizvodnji.

Prema tome kod ekonomskih analiza proizvodnje, ako se pravilno izvode, računi tri osnovna principa ekonomike—produktivnost, ekonomičnost i rentabilnost — ne smiju pokazivati različite tendencije, odnosno njihovi rezultati moraju se kretati u istom smjeru.

LA PRODUCTIVITÉ DU TRAVAIL (ET SON APPLICATION DANS L'ÉCONOMIE-PARTICULIÈREMENT DANS L'ÉCONOMIE FORESTIÈRE)

R É S U M É

La productivité du travail c'est une catégorie économique qu'on interprète différemment dans le système capitaliste aussi bien que dans le système socialiste.

Dans ce traité on essaye d'analyser ce problème du point de vue scientifique.

Ordinairement la productivité du travail s'exprime par le rapport de la quantité d'une production au travail dépensé ou par la formule

$$P = \frac{Q}{R}$$

où est P — productivité du travail, Q — la quantité de la production, R — le travail.

Certains auteurs interprètent dans ce rapport R comme le travail «vivant» cela veut dire seulement le travail de la main d'œuvre pendant le temps de la nouvelle production des produits déterminés. — Mais — pour exprimer la vraie productivité du travail il faut dans ce rapport pour R prendre le travail total cela veut dire non seulement le travail «vivant» mais aussi et le travail qui est dépensé dans les moyens de la production engagés dans la production des mêmes produits.

L I T E R A T U R A

1. Međunarodni biro rada: »Kako se mjeri proizvodnost rada« — Rad — Beograd — 1952.
2. O E C E (Organisation Européenne de Cooperation Economique) — Terminologie de la productivité — 1951.
3. La productivité en France dans les Scieries de resineux 1953/54 — Centre d'études et de mesures de productivité — Paris.
4. Ermanski O. A.: Teoria i praktika racionalizaciji NKTL — Moskva 1953.
5. Kopčić I.: »Mjerenje proizvodnosti rada na pilanama« »Narodni šumar« — Sarajevo 1953. br. 11.
6. Kopčić I.: — Proizvodnost rada na pilanama NRBiH u 1955. i 1956. g. — Sarajevo — Institut za šumarstvo i drvenu industriju.
7. Metodika merenja i praćenja produktivnosti rada na pilanama — Savezni zavod za produktivnost rada — Beograd.
8. Marks K.: Kapital I — Kultura — Zagreb — 1947.
9. Marks K.: Kapital III — Kultura — Zagreb 1948.
10. Izveštaj o kretanju produktivnosti na pilanama FNRJ XII 1959. — Zavod za unapređenje i produktivnost rada — Sarajevo.
11. Drolc Lj. — Tadić D.: Produktivnost rada na pilanama Jugoslavije — referat Savjetovanja, Beograd XII — 1960.
12. Žumer A.: Rekonstrukcija primarne lesne industrije v LRS — Ljubljana — 1960.
13. Analize kretanja produktivnosti rada na nekim pilanama FNRJ — Zavod za produktivnost rada — Sarajevo — I i V 1959.
14. Čop B. i Grgurić S.: Problemi primjene, reprezentivnosti indikatora i daljeg usavršavanja jedinstvene metode mjerenja i praćenja produktivnosti rada u pilanama. — Koreferat Savjetovanja o produktivnosti rada u drvenoj industriji XII — 1960. Beograd.
15. Kopčić I.: Normalna produktivnost rada — koreferat na Savjetovanju o produktivnosti rada u drv. industriji — Beograd — XII — 1960.